

FRI-ONLINE- LTLHP(S)-02

**STYLISTICS OF RIGHTEOUSNESS IN A FOLK SONG
FROM SILISTRA REGION¹⁵**

Ivelin Atanasov Iliev, PhD Student

Senior teacher in philosophy, history, bulgarian language and literature-
first professional qualification

“Vasil Levski” secondary school, Dulovo, Silistra Region

Phone: 0893698841

E-mail: makei@mail.bg

Assoc. Prof. Todorka Georgieva, DcS

Department of Filological and Natural Sciences, Silistra Branch,

“Angel Kanchev” University of Ruse

Phone: 086-821 521

E-mail: tgeorgieva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The study of the concept of righteousness is a current issue given the fact that cognitive linguistics take a contemporary development with a scientific focus on more interdisciplinary problems. The subject of this report is the song "The orphan Stanka" from "A collection of folk songs, sang in the Silistra region villages" (1898). The main focus of the research is the role of the tropes and the figures of the feeling as the most frequent means of expression, representing the Bulgarian cognitive experience, refracted through the prism of Christianity. In this particular case the metaphor, metonymy, repetition and address are the predominant means of verbal imagery in the song. They play the role of stylistic markers, helping to get an insight into the mysterious meaning of the sacred books of the New Testament.*

***Keywords:** Concept of righteousness, Stylistics, Cognitive linguistics, Metaphor, Metonymy, Repetition, Address*

***JEL Codes:** L29*

ВЪВЕДЕНИЕ

Проучването на концепта *праведност* се оказва особено актуален въпрос предвид съвременния развой на когнитивната лингвистика и насочването на научния интерес към все повече проблеми от интердисциплинарен характер. Обект на настоящия доклад е песента „Станка сираче“ от „Сборник със стари народни песни, пети в селата на Силистренско“ [Николов, 1898: 23 - 29]. Предмет на изследването е ролята на тропите и фигурите на чувството като най-фреквентни изразни средства, представящи българския когнитивен опит, пречупен през призмата на християнството. Доминиращите в песента средства на словесната образност – метафора, метонимия, повторение и обръщение – изпълняват ролята на стилистични маркери, водещи към вникване в тайнствения смисъл на разказите за силата на човешката праведност, проявяваща се в спазването на Божиите заповеди за чист и добродетелен живот.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В заобикалящия ни физически и духовен свят съществува удивителен ред, направляван от Вечната Божия мъдрост, чиито закони изискват от всеки човек съзнателен и разумен стремеж към доброто и отдалечаване от злото. С престъпването на тези повели се нарушава всемирното равновесие, което може да бъде възстановено единствено чрез силата на справедливостта, милосърдието и любовта.

Народната песен „Станка сираче“, разработваща мотивите за греховното престъпване Божиите повели и за измолването на опрощение, е написана в духа на агиографските текстове. Подобно на житийните разкази за праведния живот на Христовите апостоли, на

---

¹⁵ Стилистика на *праведността* в една народна песен от силистренско

мъченици за вярата или на просияли с делата си Божии угодници, песента има триделна композиция, изградена при следване на утвърдена агиографска схема. Първият дял – въведението – е кратък и съдържа устойчиви словесни формули: „*Сираче дръте да остане / най е злочесто на свѣта*“, които са алюзия на библейската книга *Изход* (22: 22-23): „Ни вдовица, ни сираче не притеснявай, ако ли ги притесниш, кога завикат към Мене, ще чуя вика им“. Изложението, вторият композиционен дял, съдържа хронологически подредени трите основни сюжетни момента: нерадостният живот на останалата без баща и без майка Станка, непредизвестената ѝ сватба; чудодейното изцеление на глухонемия ѝ жених. Заключениеето съдържа възхвала на Божията сила да твори чудеса в името на човешката праведност.

Въпреки несгодите, героинята с търпение и смирение преминава през житейските изпитания, не се оплаква от сирашката си участ, надмогва несправедливостта на своите близки и запазва чистотата на своята душа. Героинята затваря в себе си лошото и не му позволява да се мултиплицира. Постъпките ѝ, мотивирани от силна сестринска привързаност и стремеж да опази спокойствието в дома на своя брат, разкриват душевната ѝ красота: *Кога се съ буля си скарвала / Батио ѝ нищо не знаял. / Кога се съ батя си скарвала / Буля ѝ също – не знаеше. / Да не имъ дирликъ развали / Да не имъ кжца разсипе. / Толкозъ имъ хатъръ чинила, / но не и тѣ на неѣж* (с. 23).

Макар в песента да липсва портретна характеристика, думите на безименния творец косвено разкриват физическата привлекателност на девойката, чийто кротък нрав и буден ум карат не един момък да я поиска за невеста: *Расла е Станка порасла, / Станала ѝ мома голъма, / Тъкмо на дваѣсетъ години. / Идвали Станка искали / буля ѝ Станка не дава* (с. 23).

Но онзи, когото съдбата е призвала да бъде закрилник и благодетел на осиротялата си сестра, под въздействие на своята алчна съпруга нарушава извечните Божии наредби и влиза в прегрешение с отказа си да ги следва: *Скритомъ сж Станка продали – / молили та я сгодили, / за едно момче болгърско, / глухо и нямо ергенче* (с. 23). Разбрала грозната истина, че е станала разменна монета в уродливия стремеж към благоденствие за чужда сметка, Станка не изрича укор към брат си, а изплаква своята мъка пред Бога и хората: *Викнала Станка да плаче / и свадбари плачѣтъ съ нея* (с. 26). Горещата молитва към Господ Бог, който единствен може да ѝ помогне в поредното изпитание, разкрива чистотата на моминото сърце, просещо не само милост за себе си, но и избавление за немия жених от неговата участ: *Молѣж се, Боже на тебе, / между другитѣ чудеса, / що си правилъ и правишь / смилѣ се Боже направи, / момчето да си продума, / продума да си прочуе* (с. 26).

Обременените от недъг или болест, подобно на сираците, също са закриляни от Господ Бог. Евангелията разказват за двадесет и осем случая на чудодейно оздравяване и десет случая на възкресение на мъртви, извършени от Исус, който „и глухите прави да чуват, и немите да говорят“ (Мк 7: 37) [Популярная Библейская энциклопедия, 2006: 92]. Христовото докосване изцелява страдащия от глухота, на когото „ушите му се отвориха... езика му се развърза“ (Мк 7: 35), а слепият проглежда (Лк 18: 42-43). Бог слуша и изпълнява молитвите на онези, които се боят от Него и живеят по Неговата воля: твор-и волю боящихъ с- тебе и мол-ния ихъ послѣшай (*Тържественник* от XII в. = *Търж.*, 90а). На праведниците Господ Бог дава силата да творят изцеленията и чудесата, които Самият Той върши. Св. Николай Чудотворец, мола в(лдж№, съвършѣтъ чудеса: съ плавающими плава-тъ. по п(лѣти ходѣщимъ помощникъ. въ бѣдахъ Ѵтѣшьникъ. въ тъмницахъ присѣтъникъ. въдовица милѣя. сирия накъръмляя. плѣньники избавляя. больныя ицѣляя (*Търж.*, 76б). Със своите молитви и с Божията милост св. Василий Велики донася изцеление на болника, м(лѣжа врѣдна ѣпадъша многы телесными Ѵды, намерил подслон в дома на Анастас презвитер и сестра му: извести врѣженика всего съдрава. не им(лѣща врѣда на тѣлѣ -го г(люща яснѣ. и славаща (ба (*Търж.*, 89г-90а).

Безименният автор на народната песен „Станка сираче“ добре познава тези разкази, свидетелстващи, че Бог дарява с праведен живот хората с чисти сърца, и чува гласа им, „кога завикат към Него“. Неизмерима е силата на праведната молитва [Дворецкая,

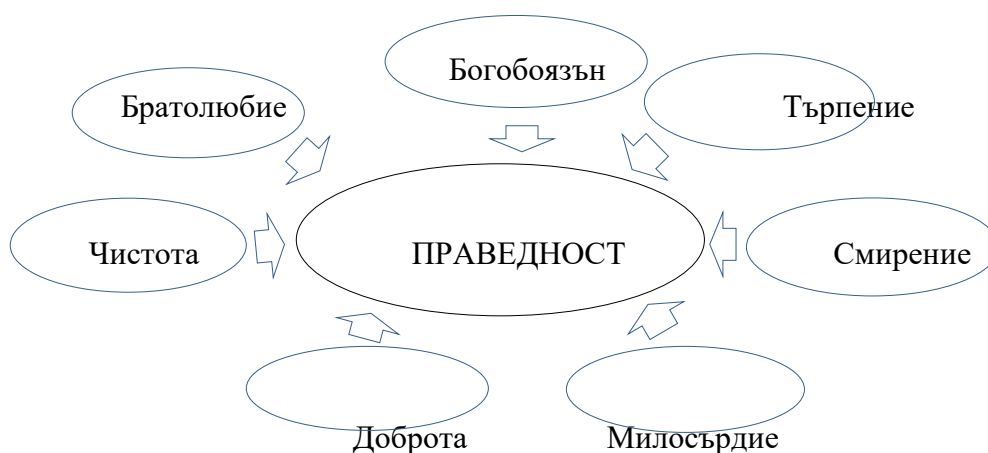
Симонова, 2012: 48], особено когато, както е и в песента, тя е изречена от бедно сираче, което безропотно е понасяло всяка трудност, безмълвно е посрещало ударите на съдбата и е успяло да съхрани ненакърнени своята любов, преданост и милосърдие. Глухонемият жених проговаря заради своята „праведна пръдъ Бога“ злочеста избраница и с цялото събрано множество въздава хвала на Бога за чудодейното си изцеление: *Цъла се сватба зарадва / Станкини деветъ зълви / сами нанизи снѣмахж / и ги на Станка окичвахж, / да сж ти халалъ, бульо ле! / Че си праведна пръдъ Бога, / от Бога прошка измоли, / брату ни уши отвори / и му езика развърза!* (с. 27)

Праведността е едно от качествата на Небесния Отец, Който е благ и любящ, дълготърпелив и многомилостив, Който не оставя доброто невъзнаградено, а злото – ненаказано. Божията праведност не може да бъде отделена от образа на Бога-Съдия. Тя е проявление на Божието битие в Неговото общуване с човека: убежище за верните и източник на опрощение. Бог украсява живота на истински верния, като го дарява с праведност [Православная: 387 – 433].

Когато в човешкия свят нещо се назове праведно, това означава, че то е точно такава, каквото трябва да бъде. Праведността се проявява чрез правилността в мисленето и действията, т.е. личността е праведна, защото постъпва правилно. Окачествяването на Станка като *праведна* показва, че другите възприемат нейното поведение и постъпките ѝ като правилни, като озарени от Божието присъствие.

Песента внушава идеята, че спазването на Божиите повели и на християнските добродетели богобоязън, братолюбие, милосърдие и доброта са тези, заради които Станка се окичва с ореола на праведността. Думите и постъпките на останалите герои от песента най-ярко свидетелстват за качествата на девойката. Нейната безкористност и готовността ѝ предано да служи на другите я издигат в очите на бъдещия ѝ жених и на неговите сродници, разтварят сърцата им за нея и ги кара да осъзнаят, че немотата е била следствие от сторен грях, който е изкупен с горещата молитва на праведното сираче. Затова възхитата и радостта им е двойна – както заради чудодейното изцеление, така и заради предстоящото встъпване на Станка в лоното на тяхното семейство.

Народният певец пестеливо, но ярко разкрива положителните черти в образа на героинята, заради която Бог извършва двойно чудо: избавя нейния жених от недъга и посрамва сродниците ѝ за потъпкването на Божия закон за справедливост и любов към всяко беззащитно човешко същество. Посредством разкриването на качествата търпение, смирение, братолюбие, богобоязън, чистота, доброта и милосърдие са открити онези моменти от живота на главната героиня, които я извисяват над делничното и показват нейния образ като идеал, достоен за подражание.

Употребата на речевите похвати в народната песен не е самоцелна: на места красивата фраза е обусловена от красотата и възвишеността на изобразяваните постъпки, от постигнатата чрез тях хармония в човешките взаимоотношения, на други – чрез

употребените стилистически и реторически фигури се дава израз на впечатленията от думите и действията на героите или се засилва речевата експресия.

Чрез верига от няколкократно повторени изразителни и точни метафори, метафорични епитети и метонимии авторът разкрива добродетелите на героинята, на която са присъщи качества като търпение, смирение и човеколюбие: *неволи теглила* (с. 23), *тежки неволи* (с. 23), *да не имъ кжца разсипе* (с. 23), *на братови врата остала* (с. 25); рисува душевното ѝ състояние и емоционалните ѝ вълнения: *плача ѝ въ небе хвърчъше* (с. 26); максимално точно, образно и просто изобразява стореното от Бог чудо при изцелението на немия момък: *на момче се езикъ развърза, / на момче уши отвориѡж* (с. 27), *Господъ съ чудо показа* (с. 28). Чрез постоянните епитети в духа на народната поезия певецът разкрива добродетели като богобоязън, милосърдие и доброта у бъдещия свекър на Станка, който в изблик на удивление и радост благодари на Бога за чудото с неговия син и благославя девойката, заради която то е сторено: *бръкна въ куюнъ джобове* (с. 27), *извади китка ключове* (с. 27), *нарина шиникъ жълтици* (л. 28). Със сполучливото съчетаване и повторение на етимологичните фигури – думи с еднакъв корен – народният певец показва дълбочината и искреността на преживяваните от героинята чувства: *Станка се радост зарадва / сама си було прибули* (с. 27).

Чрез градацията се рисуват или действията на героите, напр. при предаване отчаяния опит на момичето да счупи поредната клетка, в която се опитват да я затворят: *късала – драла – съдрала* (с. 25), или емоционални преживявания с негативен знак, напр. несправедливото отношение на Станкините близки към нея: *Идвали Станка искали / буля ѝ Станка не дава* (с. 23). Чрез тази словесна фигура се подчертават положителни качества на героите, напр. добродетелите на девойката: *Ти си за него достойна, / достойна, чадо, безцънна* (с. 29).

Обръщенията разкриват чистите братолюбиви чувства на Станка към нейния единствен сродник: *Я излъзъ батьо, да видишъ* (с. 24); дават израз на закъснялата проява на братска любов и съчувствие към нещастното сираче: *Станке ле, мила сестрице* (с. 24); разкриват смирението, богобоязънта и топлите чувства, които Станка храни към Господ Бог, нейният едничък закрилник, на когото тя се уповава в трудното изпитание: *Мољж се, Боже, на тебе* (с. 26); стават израз на високата оценка, която сродниците на нямото момче дават на Станкиното благородство: *Да ти сж халалъ, бульо ле!* (с. 27), *Сбирайте, хора свадбари* (с. 28), *Ти си за него достойна, / достойна, чадо, безцънна* (с. 29). Повторенията разкриват несправедливото отношение към героинята от страна на нейните близки: *Силомъ сж Станка омили, / омили та я оплгъли / силомъ ѝ руба облгъкли / силомъ було булили* (с. 25).

Кога е била създадена народната песен „Станка сираче“? Да отговорим на този въпрос помагат както темата и внушенията на песента, така и нейният език. Особено ярки са две лексикални следи в нея – от една страна, това е употребата на старинни думи от езика на Аспаруховите българи, които рано са навлезли в нашия език и са засвидетелствани в старобългарски писмени паметници (болфринъ, бисеръ, книга, чиня), а, от друга страна, това са немного на брой турски думи (боклукъ, дирликъ, хаберъ, хатъръ). Лексикалното богатство в езика на народната песен също заслужава специално внимание. На синонимно равнище преобладава редуването на близкозначни глаголи, чиято употреба картинно представя душевното състояние на главната героиня: *Станка се чуди и мае* (с. 24), *Че си, сестричке менена, / менена още сгодена* (с. 24), *Убий ме, батьо, затрий ме* (с. 25), *На обгдъ, пладне, вечеря* (с. 25), *Късала Станка и драла, / до деветъ була съдрала* (с. 25), *Не плачи, Станке, не жали* (с. 27). На антонимно равнище са противопоставени значенията на прилагателни имена, чиято употреба засилва ефекта от благополучната развързка и въздействието върху читателя, обзет от чувство на радост и удовлетворение: *Била си досега злочеста / сега ще бждешъ честита* (с. 27), *Да чуе мало и голгмо* (с. 29). На синтактично езиково равнище откриваме остатъци от стари падежни форми за родителен и дателен падеж: *И бога благодарете!* (с. 28), *Брату си изметъ да чини* (с. 23), *Че сж е Богу смилулу* (с. 26); *Майци си гроба да кжлна* (с. 25), *Ала ме нѣму не давай!* (с. 25).

Тези езикови черти, заедно със идейно-тематичните внушения, насочват към мисълта, че песента е ранна и е възникнала в общност, в чийто духовен и битов живот християнските добродетели и ценности са здраво вкоренени.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Песента „Станка сираче“ бичува отстъпването от Божиите заповеди, алчността и несправедливостта, възхвалява християнската любов, милосърдието и чистотата, като утвърждава праведния живот като път към постигане на семейно и обществено благополучие, на лично щастие и просперитет.

REFERENCES

Georgieva T., 2007. Morphological-word-formation adaptation of the borrowed words in a Preslav translation of Zlatoust's words. – In: Notices of the Scientific Center „St. Daziy Dorostolski”. Book II. Silistra: Publishing Center of the University of Ruse, pp. 197 – 203 (**Оригинално заглавие:** Георгиева Т., 2007. Морфолого-словообразователна адаптация на заетите думи в един преславски превод на Златоустови слова. – В: Известия на Научен център “Св. Дазий Доростолски”. Книга II. Силистра: Издателски център на Русенския университет, с. 197 – 203).

Dvoreckaya I. A., N. V. Simonova, 2012. Dictionary of church terms and concepts. Moscow: Publishing house "Prometheus" (**Оригинално заглавие:** Дворецкая И. А., Н. В. Симонова, 2012. Словарь церковных терминов и понятий. Москва: Издательство „Прометей“, с. 48).

Nikolov Y. Blind. Collection of old folk songs, fifth in the villages of Silistra, 1898. Silistra: P. Armutyanov Publishing house (**Оригинално заглавие:** Николов Й. Слепия, 1898. Сборник от стари народни песни, пети в селата на Силистренско. Силистра: Издателство П. Армянов).

Orthodox encyclopedia. Edited by Patriarch Kiril of Moscow and All Russia. Electronic version. Vol. 5., pp. 387 – 433. (**Оригинално заглавие:** Православная энциклопедия. Под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирилла. Электронная версия. Т. 5., с. 387 – 433. [http: https://www.pravenc.ru/text/149441.html](https://www.pravenc.ru/text/149441.html) Посетен на 12.10.2021 г., 14.10 ч.)

The Crossway Illustrated Bible. Handbook, 2006. Ed. Tim Dawly. Moscow: Russian Bible Society (**Оригинално заглавие:** Популярная Библейская энциклопедия, 2006. Под ред. Тима Даули. Москва: Российское Библейское общество, с. 92).